

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แบบการดำรงชีวิตของผู้บริโภครายอายุ 60 ปีขึ้นไปในเขตกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้สูงอายุที่มีงานทำ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย

ประชากรที่ทำการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีงานทำและมีภูมิลำเนาหรือพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีภูมิลำเนาหรือพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและต้องเป็นผู้สูงอายุที่ยังทำงานอยู่เท่านั้น และใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้การแบ่งชั้นทางสังคมเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกประชากรเข้ากลุ่มตัวอย่างเนื่องจากชั้นทางสังคมจะสามารถแบ่งสมาชิกของสังคมออกเป็นระดับฐานะที่แตกต่างกัน โดยที่สมาชิกในแต่ละชั้นของสังคมจะมีสถานะอย่างเดียวกัน และ สมาชิกที่อยู่ในชั้นสังคมที่แตกต่างกันจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน การแบ่งชั้นสังคมโดยทั่วไปจะถือเกณฑ์การศึกษา รายได้ อาชีพ ตลอดจนลักษณะที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปชั้นทางสังคมสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 3 ระดับ (Schiffman and Kanuk, 2000: 308) ดังนี้

1. ชั้นสูง (Upper class)

1.1 ชั้นสูงส่วนบน (Upper – upper class)

- เป็นผู้ที่มีตระกูลดี เก่าแก่ ซึ่งมีจำนวนน้อยในสังคม
- เป็นสมาชิกคลับ สโมสรชั้นสูง และเป็นผู้ให้การสนับสนุนงานการกุศลเพื่อสังคมต่างๆ
- เป็นผู้ควบคุมดูแลสินทรัพย์ของวิทยาลัยท้องถิ่น และโรงพยาบาลต่างๆ
- เป็นแพทย์ และนักกฎหมายที่มีความโดดเด่นในอาชีพของตน
- อาจเป็นผู้บริหารระดับสูงของสถาบันการเงินขนาดใหญ่ หรือเป็นเจ้าของกิจการที่ได้จัดตั้งมาเป็นเวลานาน
- เป็นผู้มีฐานะดี และใช้จ่ายเงินอย่างระมัดระวัง

1.2 ชั้นสูงส่วนล่าง (Lower – upper class)

- ไม่ได้รับการยอมรับให้เทียบเท่ากับชนชั้นสูงส่วนบน
- เป็นกลุ่มเศรษฐกิจใหม่
- เป็นผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในองค์กรธุรกิจ
- เป็นผู้ที่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์เพื่อแสดงถึงสถานะความร่ำรวย

2. ชั้นกลาง (Middle class)

2.1 ชั้นกลางส่วนบน (Upper – middle class)

- ไม่ได้เป็นผู้ที่มีตระกูลดี หรือมีฐานะดีมาก
- เป็นผู้ที่มีมุ่งความสำเร็จจากการประกอบอาชีพ
- เป็นคนรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จจากการเป็นผู้บริหารขององค์กร หรือเป็นเจ้าของธุรกิจ
- มีการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
- มีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนและสังคมต่างๆ
- มีความปรารถนาที่จะไขว่คว้าสิ่งที่ดีกว่าสำหรับการใช้ชีวิต
- มีสภาพความเป็นอยู่ที่แสดงถึงการเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต
- มีการบริโภคที่แสดงถึงฐานะและความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัดเจน
- ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดู และคุณภาพของบุตรเป็นอย่างมาก

2.2 ชั้นกลางส่วนล่าง (Lower – middle class)

- เป็นพนักงานระดับปฏิบัติการที่ได้รับค่าแรงสูงกว่าผู้ใช้แรงงาน
- ต้องการการยอมรับนับถือในการเป็นพลเมืองดีของสังคม
- มีความต้องการเลี้ยงดูบุตรและอบรมบุตรให้มีความประพฤติดี
- เป็นผู้ที่เข้าหาศาสนาและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา
- เป็นผู้ที่แต่งตัวประณีต สะอาด แต่ไม่ตามแฟชั่น
- เป็นกลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่ของสังคมสำหรับผลิตภัณฑ์ประเภทประกอบเอง หรือทำและตกแต่งด้วยตนเอง (DIY)

3. ชั้นล่าง (Lower class)

3.1 ชั้นล่างส่วนบน (Upper – lower class)

- เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคม
- เป็นผู้ใช้แรงงาน
- ต้องการความมั่นคงในการทำงาน (บางครั้งจะเป็นสมาชิกของสหภาพแรงงาน)
- มุ่งการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าแรงเพื่อการครองชีพและซื้อของใช้ที่จำเป็นต่างๆ
- มีความต้องการเลี้ยงดูบุตรและอบรมบุตรให้มีความประพฤติที่เหมาะสม

- ได้รับค่าจ้างแรงงานค่อนข้างสูงและมีการใช้จ่ายเมื่อได้รับการกระตุ้น เช่น สินค้าลดราคา
- มีความสนใจในผลิตภัณฑ์ที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในช่วงเวลาของการพักผ่อน เช่น โทรทัศน์ อุปกรณ์ลำโพง เป็นต้น
- ผู้ที่มีบทบาทเป็นสามีจะมีมุมมองที่มีต่อตนเองเป็นลักษณะผู้ชายแบบดั้งเดิม เช่น ต้องแข็งแรง กล้าหาญ เก็บความรู้สึกไม่แสดงออกโดยง่าย
- ผู้บริโภคกลุ่มนี้ที่เป็นเพศชายมักจะเป็นผู้ที่ชอบติดตามข่าวสารทางด้านกีฬา สุนัขพันธุ์จิ้งจอก และคิมเบียร์

3.2 ชั้นกลางส่วนล่าง (Lower – lower class)

- ค้อยการศึกษา เป็นแรงงานที่ไม่มีฝีมือ
- ออกจากงานบ่อย
- บุตรมีคุณภาพชีวิตต่ำ
- มีรูปแบบการดำรงชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำ

ตารางที่ 3.1 แสดงรายละเอียดของผู้สูงอายุที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

เพศ	ชนชั้นสูง		ชนชั้นกลาง		ชนชั้นล่าง		รวม
	ชนชั้นสูงส่วนบน	ชนชั้นสูงส่วนล่าง	ชนชั้นกลางส่วนบน	ชนชั้นกลางส่วนล่าง	ชนชั้นล่างส่วนบน	ชนชั้นล่างส่วนล่าง	
ชาย	3	3	3	3	3	3	18
หญิง	3	3	3	3	3	3	18
รวม	6	6	6	6	6	6	36

ภาพรวมของลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้สูงอายุจำนวน 36 คนที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งตามอายุ อาชีพ สถานภาพและสภาพครอบครัว สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้สูงอายุที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ชนชั้นทางสังคม	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานภาพและสภาพครอบครัว
ชนชั้นสูงส่วนบน	ชาย	60	ทหาร ยศพลเอก	โสด อยู่คนเดียว
		61	ทหาร ยศพลโท	โสด อยู่คนเดียว
		68	แพทย์	สมรส อยู่กับครอบครัว
	หญิง	61	อัยการอาวุโส	โสด อยู่กับพี่น้อง
		68	เจ้าของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	สมรส อยู่กับครอบครัว
		61	เจ้าของร้านอาหาร	สมรส อยู่กับครอบครัว
ชนชั้นสูงส่วนล่าง	ชาย	71	เจ้าของธุรกิจนำเข้าเครื่องยนต์	สมรส อยู่กับครอบครัว
		60	เจ้าของร้านขายส่งอัญมณี	สมรส อยู่กับครอบครัว
		61	ผู้อำนวยการเขตพระนคร	สมรส อยู่กับครอบครัว
	หญิง	65	เจ้าของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	สมรส อยู่กับครอบครัว
		61	ที่ปรึกษาารองประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติคนที่ 2	สมรส อยู่กับครอบครัว
		63	เลขานุการรองประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติคนที่ 2	สมรส อยู่กับครอบครัว
ชนชั้นกลางส่วนบน	ชาย	68	เจ้าของธุรกิจขายส่งออกซิเจน	สมรส อยู่กับครอบครัว
		70	เจ้าของธุรกิจผลิตซอฟต์แวร์	สมรส อยู่กับครอบครัว
		63	อาจารย์ ตำแหน่งคณะบดี	สมรส อยู่กับครอบครัว
	หญิง	66	อาจารย์ประจำ	โสด อยู่กับพี่น้อง
		70	เจ้าของธุรกิจหลายแห่ง	สมรส อยู่กับครอบครัว
		64	เจ้าของธุรกิจผลิตอะไหล่รถยนต์	สมรส อยู่กับครอบครัว
ชนชั้นกลางส่วนล่าง	ชาย	68	เจ้าของร้านอาหารขนาดเล็ก	สมรส อยู่กับครอบครัว
		63	เจ้าของร้านจำหน่ายอุปกรณ์ช่าง	สมรส อยู่กับครอบครัว
		60	ครูสอนลีลาศ	สมรส อยู่กับครอบครัว
	หญิง	62	เจ้าของร้านอาหารขนาดเล็ก	สมรส อยู่กับครอบครัว
		64	เจ้าของร้านขายของชำขนาดเล็ก	สมรส อยู่กับครอบครัว
		63	เก็ซชกร	สมรส อยู่กับครอบครัว

ตารางที่ 3.2 แสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้สูงอายุที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (ต่อ)

ชนชั้นทางสังคม	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานภาพและสภาพครอบครัว
ชนชั้นล่างส่วนบน	ชาย	65	พนักงานรักษาความปลอดภัย	สมรส อยู่กับครอบครัว
		60	พนักงานบริษัทเอกชน	สมรส อยู่กับครอบครัว
		64	ขายกาแฟ	สมรส อยู่กับครอบครัว
	หญิง	60	ขายขนม	หย่าร้าง อยู่กับบุตร
		64	พนักงานบริการในร้านอาหาร	สมรส อยู่กับครอบครัว
		68	พนักงานบริการในร้านอาหาร	สมรส อยู่กับครอบครัว
ชนชั้นล่างส่วนล่าง	ชาย	64	ขายน้ำปั่น (รถเข็น)	สมรส อยู่กับครอบครัว
		61	รับจ้าง	สมรส แยกกันอยู่
		70	รับงานแกะสลัก	เป็นหม้าย อยู่กับบุตร
	หญิง	74	ขายของชำ	สมรส อยู่กับบุตร
		70	ขายลูกชิ้นทอด	หย่าร้าง อยู่คนเดียว
		65	ขายกาแฟ	อยู่กับสะใภ้และหลาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยมีประเด็นคำถามเฉพาะที่ต้องการคำตอบไว้จำนวนหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการให้ข้อมูลเพิ่มเติม และเครื่องมือที่ใช้คือ

1. แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก
2. เครื่องบันทึกเทป ในการสัมภาษณ์บุคคลที่ต้องการข้อมูล
3. กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพ

ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการจัดพวก AIO เพื่อการศึกษาแบบการดำรงชีวิต (AIO Categories of Lifestyle Studies อ้างถึงใน Blackwell, Miniard and Engel, 2006: 279) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึก ดังนี้

- ช่วยเล่าถึงงานที่ท่านทำ
- ช่วยเล่าถึงกิจกรรมยามว่างของท่าน
- ช่วยเล่าถึงพฤติกรรมการซื้อสินค้าของท่าน
- ช่วยเล่าถึงพฤติกรรมการรับประทานอาหารของท่าน
- ช่วยเล่าถึงครอบครัวของท่าน

- ช่วยเล่าถึงพฤติกรรมที่เปิดรับสื่อของท่าน
- อะไรคือสิ่งที่ท่านคาดหวังอยู่ในใจ
- ช่วยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเมือง
- ช่วยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม
- ช่วยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าและการบริการทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
- ช่วยเล่าถึงสิ่งที่ท่านคาดหวังในอนาคต
- ช่วยแสดงความคิดเห็นที่มีต่อตัวของท่านเอง

ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบหลายวิธีด้วยกันคือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลดังนี้

1. ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือและสามารถให้ข้อมูลได้ตามความเป็นจริง

2. ผู้วิจัยฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ในเรื่องเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูล ก่อนการเก็บข้อมูลจริงเพื่อให้เกิดทักษะก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมในการทำการวิจัยและเคารพสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่เต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ในบางประเด็นก็สามารถยกเลิกการให้ข้อมูลได้ในทุกขั้นตอนของการวิจัยและพยายามไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อกลุ่มเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยแบบการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครกรณีเฉพาะผู้สูงอายุที่มีงานทำ เป็นงานวิจัยที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยจะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่มียานพาหนะ และพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

จากข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกข้อมูลในแต่ละประเด็นตามลำดับ และแยกวิเคราะห์เพื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่ตั้งไว้

การนำเสนอข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยนำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่ม้งานทำ และพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร